

TÁNCZOS VILMOS

Adatok az 1977-1991 közötti Hargita megyei magyar nyelvű oktatásról

A romániai társadalmi valóságról az elmúlt évtizedekben alig készültek megbízható hivatalos felmérések, tanulmányok, statisztikák. Ez az állapot az 1989 decemberében bekövetkezett politikai események nyomán sem változott: Románia ma is a titkok, feltételezések, a bizonytalanság országa. Mindez fokozottan érvényes a demográfiai adatokat és az országban élő kisebbségek helyzetére vonatkozó felméréseket illetően, hiszen Románia egységes nemzeti államként deklarálja magát, és nem hoz nyilvánosságra olyan hiteles adatokat, amelyek hűen tükrözhetnék a nemzetiségi helyzetet, illetve az állami irányítással történő románosítás folyamatát.

Ilyen összefüggésben érthető, hogy a romániai magyarság *egészének* oktatásügyéről még megközelítően pontos képet sem tudunk kialakítani. Az erdélyi megyék egy részében - ahol a magyarság zöme él a tanügy irányítása szélsőséges erők kezébe került (Maros, Kolozs, Szilágy, Szatmár, Bihar megyék), amelyek, magyarellenes manipulációikat leplezendő, gondosan ügyelnek arra, hogy ne szivároghasson ki az anyanyelvű oktatás tényleges helyzetére vonatkozó adatok. Ezzel magyarázható, hogy a Romániai Magyar Demokrata Szövetség tanügyi bizottsága is csak megközelítő és hiányos adatokkal rendelkezik. Sajátos - sok vonatkozásban kedvezőbb - körülmények csupán a két magyar többségű székely megyében (Kovászna és Hargita) alakultak ki, ahol a magyarság olyan arányban képviselteti magát a vezetőségben, hogy - noha a Bukarestből történő irányítás közepette nem valósíthatja meg az anyanyelvű oktatásra vonatkozó összes törekvéseit - legalább tudatában lehet tényleges helyzetének.

Az alább közölt számsorok az 1977-es román népszámlálás alapján 84,5 %-ban magyarok által lakott Hargita megyére vonatkoznak, és az anyanyelvi oktatás 1977-1991 közötti történetéhez nyújtanak támpontokat. Mivel a hasonló statisztikai adatok az erdélyi megyék többségében ma sem hozzáférhetőek, minden részadatnak jelentősége van. Előre kell bocsátanom, hogy - mivel az anyanyelvű oktatás a két magyar többségű megyében mindig sokkal jobb volt (ma is az), mint Erdély többi részében - az alábbi számokból legfeljebb a kérdések mibenlétére, jellegére vonatkozó megfigyelések és a magyar nyelvű oktatás alakulásának tendenciáira vonatkozó következtetések általánosíthatók, maguk az adatok vagy a belőlük adódó arányok semmiképp. (Hargita megyében például, ahol a lakosságnak mintegy 85 %-a, az iskolai népességnek pedig 83,4 %-a magyar, az 1990/1991-es tanévben a gyerekeknek 78,4%-a tanul magyarul az I-XII. osztályban. Brassó megyében viszont, ahol a magyar lakosság aránya csak 12 %, a magyar nyelven tanuló gyerekek számaránya mindössze 4,5 %. Hasonló a helyzet Kolozs megyében is, ahol a magyar népesség a megye összlakosságának mintegy egynegyedét teszi ki, az iskolákban viszont csak a gyerekek 14 %-a tanul magyarul. A jelenség csak részben magyarázható azzal, hogy a szórványban élő magyarság körében nagyobb a román iskolákba járó magyar gyermekek aránya. Ez - legalábbis ilyen arányokban - nem jellemző az erdélyi magyarságra. Inkább arról van szó, hogy a szórványban élő magyar lakosság előregedett, kevés a magyar anyanyelvű gyerek, gyakoriak a vegyesházasságok. Így előreláthatóan mind a magyarság abszolút száma, mind a románsághoz viszonyított aránya rövidesen csökkenni fog.

Az alább közölt táblázat a Hargita megyében magyar, illetve román nyelven tanuló gyerekek számának alakulását tükrözi 1977-1989 között. Mivel az 1978/79-es és az 1982/83-as tanévre vonatkozóan csak hiányos adatokhoz jutottam hozzá, ezeket az éveket kihagytam az első két táblázatból. Előre kell bocsátanom azt is, hogy a nem elhanyagolható számú cigány nemzetiségű vagy anyanyelvű gyereket a tanfelügyelési statisztikák nem tekintik külön nemzetiségűnek: a magyar tagozatra járókat magyar, a román nyelven tanulókat pedig

román anyanyelvűnek tüntetik fel. Ugyanígy ritkán találtam adatokat a német anyanyelvű gyerekekre vonatkozóan is, bár számuk annyira csekély, hogy gyakorlatilag nem módosítja az összképet. Ugyanígy bizonyos pontatlanság figyelhető meg a vegyes házasságból származó tanulók anyanyelvének megállapításakor is: mivel ezek a gyerekek többnyire román iskolába járnak, a statisztikák is román anyanyelvűnek tüntetik fel őket. Számuk viszont - legalábbis Hargita megyében - ugyancsak csekély.

A román, illetve magyar nyelven tanulók számának és arányának alakulása 1977-1989 között:

1. Iskolai év; 2. A gyerekek összlétszáma; 3. Magyar anyanyelvű gyerekek száma és százalékaránya; 4. Román anyanyelvű gyerekek száma és százalékaránya; 5. Magyar tagozatra jár; 6. Román tagozatra jár; 7. A román tagozatra járó magyar gyerekek száma és az összlétszámhoz viszonyított százalékaránya; 8. A magyar gyerekek százalék aránya a román tagozaton; 9. A magyar anyanyelvű gyerekeknek ennyi százaléka járt román tagozatra.

A számok, számsorok összevethetők, másféle módon is csoportosíthatók, így tények, jelenségek sokaságára lehet következtetni belőlük. A kézenfekvő megfigyelések közül háromra hívnám a figyelmet:

1. Mivel a vizsgált időszakban az oktatás 16 éves korig kötelező volt Romániában, az I., II. és III. táblázat 3. oszlopa alapján a magyarság demográfiai adataira is következtetni lehet. Szomorú tény, hogy 1981 után a magyar gyerekek száma egyre csökken: 1989-ben a nyolc évvel korábbi helyzethez képest az óvodai oktatásból 1753 (-11,0 %-os csökkenés), az elemiből 2815 (-12,9 %), az általános iskolából pedig 1560 (-7,2 %) gyerek hiányzik összesen, tehát *6128 magyar anyanyelvű gyerekekkel van kevesebb*. A román gyerekek száma ugyanebben az időszakban valamelyest nőtt (+5,6 %). A magyar gyerekek számának nagymérvű fogyatkozása feltehetőleg a kivándorlással is összefügg, hiszen éppen abból a korosztályból hagyták el sokan az országot, amelyeknek ilyen korú gyerekei lehettek. A román gyerekek számának +5,6%-os növekedése viszont - a Hargita megyébe történt, részben erőszakos betelepítéseket is figyelembe véve - a vártnál kisebbnek mondható.

2. A táblázatok 5. és 6. oszlopaiból kiderül, hogy a vizsgált időszak egészét tekintve, a román tagozatokon a gyerekek száma egyre nő, a magyar tagozatokon pedig *ennek megfelelően* csökken. Az összefüggés a számok alapján világos: a magyar gyerekek mind nagyobb és nagyobb hányada tanul román tagozaton, ami az anyanyelvi oktatási hálózat elsorvadását eredményezi. A csökkenés, sorvadás mértéke oktatási fokozatonként változik, de legerőteljesebb a középiskolákban:

<i>Óvodák:</i>	15 612 (1983)	13 051 (1989)	- 2561	(-16,4 %)
<i>Elemi iskolák:</i>	21 270 (1984)	18 265 (1989)	- 3005	(-14,1 %)
<i>Általános iskolák:</i>	21 069 (1981)	19 224 (1989)	- 1845	(-8,7 %)
<i>Középiskolák:</i>	12 872 (1984)	5 515 (1989)	- 7357	(-57,1 %)

Durva általánosítással tehát azt mondhatjuk, hogy *Hargita megye iskoláiban és óvodáiban az 1989-90-es tanévben közel 15 ezer gyerekekkel volt kevesebb, mint 5-6 évvel korábban*. Noha ebben az időszakban a magyar gyerekek száma is csökken valamelyest, mégsem ez a tényleges oka a magyar tagozat elsorvadásának, hanem az, hogy a magyar gyermekeknek egyre nagyobb hányada tanul román nyelven. 1989-ben a magyar óvodásoknak 7,4, az elemistáknak 3,6, az általános iskolásoknak 5,0, a középiskolásoknak pedig 56,6 (!) %-a járt román tagozatra.

Nemcsak Erdélyben, hanem a trianoni Magyarország határain kívül rekedt egész magyarság körében általános az a helyzet, hogy sokan nem adják magyar óvodába a gyermeküket abból a megfontolásból, hogy kicsi korában könnyebben tanulja meg az állam nyelvét. Mint az adatokból kitűnik, e szülők fele később már magyar iskolába íratta a gyermekét, hogy anyanyelvén is megtanuljon írni-olvasni. A középiskolákban 1989-re

kialakult helyzet-a román középiskolákban tanulóknak csaknem háromnegyede magyar! - a magyar tannyelvű osztályok számának felülről történt drasztikus csökkentésével magyarázható.

3. A négy táblázat bármelyikéből arra a meglepő következtetésre jutunk, hogy a vizsgált időszak első felében - 1977-1984 között Hargita megyében fokozatosan javult az anyanyelvi oktatás helyzete, majd a nyolcvanas évek második felében gyors romlás következett be, ami elsősorban a középiskolákat, de az alsóbb fokozatokat is érintette. (A folyamatot a legvilágosabban a 7., 8. és a 9. oszlopok szemléltetik, melyek a román nyelven tanuló magyar gyerekek számának, illetve százalékarányának alakulását mutatják.)

Miért volt olyan rossz a magyar nyelvű oktatás helyzete a hetvenes évek második felében? (Figyeljük meg az 1977/78-as év adatait!) Hogyan történhetett javulás Hargita megyében 1977-1984 között, amikor országszerte megerősödött a diktatúra, nyílttá vált a kisebbségellenesség? Mi fordította vissza a folyamatot 1984 táján? A politikai háttér alapos ismerete nélkül ezekre a kérdésekre megbízható módon nem felelhetünk. Amit az adatokhoz mégis hozzáfűzök, az nem magyarázat, csupán néhány megfigyelés:

a) A romániai diktatúra kisebbségellenes stratégiájának egyik lényeges eleme volt a „húzd meg - ereszd meg” játék, amivel mindig igyekeztek megosztani az erdélyi magyarságot: az évtizedforduló táján, amikor Hargita és Kovászna megyék az „ereszd meg” időszakát éltek, a többi erdélyi megyében erőteljesen folyt a románosítás. Miután Erdély román többségű megyéiben a magyar iskolák számát a kívánt szintre csökkentették és az indítható osztályok számát ezen a szinten befagyasztották, Kovászna, majd - 1984 táján utolsóként - Hargita megyére került sor.

b) Mindezt a helyi irányításban történt változások is alátámasztják: az anyanyelvi oktatás állapotának javulása Szász József megyei elsőtítkár idejére esik, aki elődjénél, a hírhedt Fazekas Lajosnál kevésbé szolgai úton hajtotta végre Bukarest utasításait. Az ő menesztése és Costea Aurel elsőtítkár kinevezése már a legsötétebb idők kezdetét jelzi: 1984-ben a még meglévő magyar vezetőket is leváltották, és kezdetét vette a nyílt, drasztikus, minden korábbinál kíméletlenebb románosítás. A magyar nyelvű oktatás felszámolását illetően az 1984 őszen kinevezett Nicu Vrabie főtanfelügyelő buzgósága túlment minden mértéken, még a bukaresti elvárásoknál is igyekezett többet teljesíteni. Öt év alatt gyakorlatilag felszámolta a magyar nyelvű középiskolai oktatást, és megkezdte több színmagyar falu, város általános iskolájának elrománosítását is. Ebben a „húzd meg” időszakban sokkal többet elvettek a magyaroktól, mint amit a korábbi, relatíve kedvezőbb szakaszban visszaszerezhettek. A román államnacionalizmus, ha az aktuális politikai helyzet függvényében néha visszavisszalépett is, ha tett is néha időleges engedményeket, az általános irányvonalat illetően nagyobb távlatban tervszerűen törekedett a kisebbségek felszámolására.

Az 1989 decemberében történt politikai fordulatot követően az anyanyelvi oktatási hálózat szerkezetében is változások történtek. A két magyar többségű megyében a tanulók zömének sikerült anyanyelvének megfelelő osztályba iratkozni, és sikerült megoldani az alsó és középfokú önálló anyanyelvi iskolahálózat kiépítését is. Az oktatás nyelvében bekövetkezett változást illetően hasonlítsuk össze az 1989/90-es tanév adatait az 1990/91-esével:

	Tanév	A tanulók összlétszáma	Magyar tagozatra jár	Román tagozatra jár
Elemi oktatás	1989/90	22 948 (100 %)	18 265 (79,6 %)	4 683 (20,4 %)
	1990/91	22 205 (100 %)	17 713 (79,8 %)	4 492 (20,2 %)
Általános iskolai oktatás	1989/90	24 149 (100 %)	19 224 (79,6 %)	4 925 (20,4 %)
	1990/91	24 370 (100 %)	19 440 (79,8 %)	4 930 (20,2 %)
Középiskolai oktatás	1989/90	15 544 (100 %)	5 515 (35,5 %)	10 039 (64,5 %)
	1990/91	13 792 (100 %)	10 174 (73,8 %)	3 618 (26,2 %)

A táblázatból látható, hogy az anyanyelvi oktatás helyzetét illetően az elemi és az általános iskolákban nem történt változás: a magyar gyerekek (a tanulók 83-84 %-a) nagyrészt anyanyelvükön tanulnak, hiszen a magyar tagozatra járók arányszáma mindkét oktatási fokozaton - ugyanúgy, mint korábban - csaknem 80 %. A Ceausescu-korszakbelivel azonos 3-1%-os különbség oka több tényező lehet. Gondolhatunk itt vegyes házasságból származó magyar anyanyelvű, román iskolába járó gyerekekre is, de valószínűbb, hogy többségük olyan tanuló; akiknek szülei most is „kifizetődőbbnek” tartják, ha gyerekük román iskolába jár. Számításba kell vennünk azt is, hogy van néhány olyan román többségű falu a megyében, ahol - noha a lakosság igényli ezt - még nem, vagy csak elemi szinten sikerült magyar tagozatokat létrehozni (Vasláb, Salamás, Várhegy, Gyergyóhodos, Gyergyótölgyes, Hollós, Hollósarka, stb.).

Mint az előbb már láttuk, a Ceausescu-korszak diszkriminatív iskolapolitikája főleg a középfokú oktatást sújtotta, annyira, hogy az 1989/90-es tanévben a magyar anyanyelvű tanulóknak több mint fele (56,6 %) románul tanult. Természetes tehát, hogy amikor 1990 őszétől lehetőség adódott erre, a tanulók többsége magyar tagozatra iratkozott, s így a középiskolai fokon magyarul tanulók aránya 35,5 %-ról 73,8 %-ra emelkedett, noha ez az arány még mindig jóval alatta maradt a magyar gyerekek 83 % körüli megyei arányszámának. Sokan most is románul tanulnak, mert bizonyos profilú középiskolákban nincs, vagy nagyon kevés a magyar hely. (A helyek számát ugyanúgy Bukarestben határozzák meg, mint korábban.) Érthető az a jelenség is, hogy a XI. és XII. osztályokban jóval nagyobb a románul tanuló magyar gyerekek száma, mint a IX.-ben és a X.-ben. Akik középiskolai tanulmányaikat több éven át románul folytatták, már nem tudnak, vagy - a küszöbön álló egyetemi felvételekre való tekintettel -már nem is akarnak magyar tagozatra átiratkozni.

Osztály	A tanulók összszáma	Anyanyelvükön tanuló magyar tanulók	Román tagozatra járó magyar anyanyelvi	Román tagozatra járó román anyanyelvi
IX.	3392	2618 (77,2 %)	197 (5,8 %)	577 (17 %)
X.	5970	4470 (77,2 %)	405 (7,0 %)	915 (15,8 %)
XI.	2510	1760 (70,1 %)	333 (13,3 %)	417 (16,6 %)
XII.	2100	1362 (63,1 %)	426 (20,3 %)	348 (16,6 %)

A IX. és X. osztályosok abszolút számának rendkívül nagy különbségéből - a X. osztályosok még a Ceausescu-korszakban, a IX.-esek már az új rendszerben kezdték a középiskolát - nyilvánvaló az is, hogy az elkövetkező években a középiskolások száma jelentősen csökkenni fog, ami voltaképpen természetes is, hiszen a korábbi törekvés, mely általánossá akarta tenni a tizenkét osztályos oktatást, irreális volt.

A középfokú elméleti oktatást illetően nem mellékes az sem, hogy az anyanyelven tanulni szándékozók milyen profilú iskolákba iratkozhatnak be. Nos, az 1990/91-es tanév elején a bukaresti illetékes minisztérium a következő beiskolázási számokat hagyta jóvá a Hargita megyei IX. osztályok számára:

Profil	A magyar nyelvű helyek száma és százalékarán a	A román nyelvű helyek száma és százalékarán a
- reál elméleti	722 (77,1 %)	215 (22,9 %)
- humán elméleti	622 (87,1 %)	92 (12,9 %)
- informatika	56 (66,4 %)	28 (33,3 %)
- ipari	478 (72,6 %)	180 (27,4 %)
- mezőgazdasági	287 (90,5 %)	30 (9,5 %)
- pedagógia	200 (77,0 %)	60 (23,0 %)
- egészségügyi	90 (60,0 %)	60 (40,0 %)
- kereskedelmi	140 (70,7 %)	58 (29,3 %)
- művészeti	50 (66,6 %)	25 (33,3 %)

Összesen	2645 (78,6 %)	720 (21,4 %)
----------	---------------	--------------

A beiskolázási terv első pillantásra méltányosnak tűnik, hiszen a magyar kisebbségnek juttatott helyek száma (78,6 %) kevéssel marad el a magyar anyanyelvű tanulók tényleges arányszámától (83 %). Ismét hangsúlyoznom kell azonban, hogy ez a viszonylagosan kedvező helyzet nem általánosítható azokra az erdélyi megyékre, ahol a románság abszolút többségben van. Sőt, a Hargita megyei számsorokban is felismerhető már az a diszkrimináció, amely a többi megyékben a magyarság legfőbb sérelmét jelenti, nevezetesen az, hogy bizonyos keresett, nagyobb jövőjű szakmákra felkészítő tagozatokra a magyaroknak jóval kevesebb helyet utalnak ki, mint amennyi arányszámuk alapján megilletné őket. Nem lehet véletlen, hogy az informatikai (66,6 %), egészségügyi (60 %), kereskedelmi (70,4 %), művészeti (66,6 %) képzést nyújtó osztályokban jóval kevesebb a magyarok aránya, mint a mezőgazdaságiakban (90,5 %). A diszkriminatív jelenség országos viszonylatban válik nyilvánvalóvá és aggasztóvá: annak ellenére, hogy az ország lakosságának 7,7 %-a még a nyilvánvalóan manipulált 1977-es népszámlálás alapján is magyar, a szaklíceumokban csak 4,1, a kereskedelmi szakokon mindössze 1,8, az egészségügyi profilú középiskolákban pedig csak 2,1 % a magyar anyanyelvűek aránya. Meg kell említeni, hogy erdészeti profilú képzés csak románul folyik az országban.

Hargita megye abban a tekintetben is kivételes helyzetben van, hogy településeinek többségében sikerült létrehozni az önálló magyar nyelvű oktatási intézményeket. Elemi és általános iskolai szinten csak azokban a falvakban maradtak fenn a vegyes tannyelvű iskolák, ahol ezt a település nemzetiségi viszonyai valóban indokoltá tették. Jelentős eredmény az is, hogy a megyében 11 középiskola kizárólag magyar tannyelvűvé vált, köztük a nagy hagyományú csíkszeredai, székelyudvarhelyi, székelykeresztúri, gyergyószentmiklósi elméleti gimnáziumok. A következő táblázat az iskolai egységek tanítási nyelv szerinti megoszlását tükrözi:

Tanügyi egységek	Összlétszám	Ebből tanítási nyelv szerint					
		román		magyar		vegyes	
		szám	%	szám	%	szám	%
Óvodák	281	27	9,6	228	81,1	26	9,3
I-VI. osztályos iskolák	147	18	12,2	123	83,7	6	4,1
I-VIII. osztályos iskolák	126	15	11,9	103	81,7	8	6,3
Líceumok	29	5	17,2	11	37,9	13	44,8
Szakiskolák	16	2	12,5	4	25	10	62,5
Posztliceális egységek	6	1	16,7	2	33,3	3	50

Amint a táblázatból kiderül, nincs megoldva a magyar nyelvű szakmai oktatás kérdése: mint látjuk, a megye 16 szakiskolája közül csak 4 magyar nyelvű. A VIII. osztály elvégzése után szakiskolába iratkozott tanulóknak csak 59,2 %-a tanul magyar nyelven.

A romániai magyar nyelvű oktatás egyik legnagyobb gondja az évről évre aggasztóbb méreteket öltő pedagógushiány. A Ceausescu-korszakban a magyar hallgatók számát igyekeztek a minimálisra csökkenteni az egyetemeken, főiskolákon és az óvónői, tanítónői képesítést nyújtó középiskolákban, a végzeteket pedig szülőföldjüktől távoli román vidékekre helyezték. Így a kisszámú fiatal végzett közül nagyon sokan a kivándorlást választották, a fiatal pedagógusok zöme elhagyta az országot. Hargita megyéből például 1987-1989 között törvényes úton 106 pedagógus (105 magyar, 1 román) telepedett ki, de legalább ekkorára tehető a törvénytelenül távozottak száma is, hiszen ebben az időben nagyon nehéz volt útlevelhez vagy törvényes kitelepedési engedélyekhez jutni.

A diszkriminatív felvételi rendszer, a kivándorlás, a nyugdíjazások nyomán beállt számbeli fogyás folyamatával párhuzamosan a hiányzó magyar pedagógusok helyére igyekeztek minél több román ajkút telepíteni és ezzel gyorsítani a magyar nyelvű oktatás elsorvasztását. 1985-

1989 között Hargita megyébe összesen 434 tanárt helyeztek, akik közül 382 (88 %) román, 49 (11,3 %) magyar, 3 (0,7 %) pedig német anyanyelvű volt. A diktatúra idején mind a szülőföldjüktől távoli országrészekbe helyezett magyar, mind a magyarlakta vidékekre helyezett román pedagógusoknak kötelező módon el kellett foglalniuk a kiutalt állásokat. Így természetesnek vehető, hogy az 1989 decemberében történt fordulatot követően Hargita megyéből 240 (226 román, 14 magyar) pedagógus távozott, és ugyanakkor 139 (131 magyar, 8 román) tért haza.

A válság tovább mélyült az 1990 elején hozott kormányrendeletek következtében, melyek csökkentették a nyugdíjkorhatárt. Ennek nyomán a magyar anyanyelvű pedagógusok legnépesebb nemzedékei hagyták el az iskolákat. Ezzel egyidejűleg az osztálylétszámok és a tanárok számára kötelező heti óraszám csökkentésével nagyon sok új állás jött létre, melyeket az 1990/91-es tanév elején nem volt kivel betölteni. Egészen pontosan az 5055 katedra közül csak 3877-re jutott képzett pedagógus Hargita megyében. A képesítés nélkül tanítók száma 1178 (23,3 %).

A pedagógushiány elsősorban a falvakat sújtja: a Homoród menti, a gyimesi, a Székelykeresztúr környéki iskolák siralmas helyzetben vannak, némelyik faluban egyetlen képzett tanár, tanítónő sincs. Ugyanígy nincs értelmisége a Maroshévíz környékén élő szórványmagyarságnak, melynek fiatalabb nemzedékei tömegesen menekülnek erről a vidékről. (Magát Maroshévizt, ahol mintegy 4500 magyar élt, 1990-ben egyetlen év leforgása alatt közel 600-an hagyták el.)

A pedagógushiány sem szakok, sem oktatási fokozatok szerint nem oszlik meg egyenletesen. A legnehezebb az óvodák és az elemi iskolák helyzete: az óvónők közül 343 (42,1 %), a tanítók közül pedig 269 (25,7 %) képesítés nélküli. A tanárok között a legnagyobb hiány a nyelvszakosok körében mutatkozik (35,4 %-uk képesítetlen), de nem sokkal jobbak a történelem-, földrajz-, román- és magyartanárok helyzetére vonatkozó arányszámok sem.

Az itt vázolt tanárhiány nemcsak Hargita megyére jellemző, hanem minden magyar nyelven tanító iskolai intézményre Erdélyben. A magyar nyelvű oktatás színvonalát emiatt a zuhanás veszélye fenyegeti. Néhol - főleg a nagyvárosok szórványmagyarsága körében - már jelentkeznek annak jelei, hogy a szülők az erősebb román iskolákba íratják a gyerekeiket. A romániai magyarságnak nemcsak az anyanyelvi iskolahálózat kiépítésére, elvett intézményei visszaszerzésére kell gondolnia, hanem arra is, hogy korszerű tartalommal töltsse ki a nehezen kiharcolt kereteket.

Befejezésül újílag hangsúlyozom, hogy a 85 %-ban magyar többségű Hargita megye anyanyelvi oktatásügyében felmerülő gondok Erdély más részein hangsúlyozottabban jelentkeznek: a védtelenebb, közvetlen veszélynek kitett szórványmagyarok körében égető probléma az intézmények és a pedagógusok hiánya, aggasztóan csökken a magyar gyerekek száma, a megszületettek nagyobb arányban iratkoznak román tagozatra, több a vegyesházasság. Az anyanyelvi oktatásban mutatkozó hiányosságok más - itt nem tárgyalt - tényezőkkel társulva elvándorlásra vagy asszimilálásra készíthetik a szórványok magyarságát.

Jegyzet

A tanulmány Hargita megyére vonatkozó adatait a Megyei Tanfelügyelőség irattára alapján állítottam össze. A többi erdélyi megyék helyzetére vonatkozó információim az 1990. december 27-én Gyergyószárhegyen tartott konferencia (*Az anyanyelvi nevelés kérdései a szórványmagyarság körében*) küldötteitől származnak, akik ugyancsak a megyei tanfelügyelőségektől vagy az RMDSZ helyi szervezeteitől szerezték adataikat.

A százalékarányokat egy tizedesnyi pontossággal, felkerekítve adtam meg. (T. V.)

VILMOS TÁNCZOS

DATA ON THE SITUATION OF THE HUNGARIAN-LANGUAGE EDUCATION IN HARGITA COUNTY IN THE PERIOD 1977 TO 1991

Reliable statistical data on Hungarians living in Romania were unknown until late 1989. Relying on data-series for the past fifteen years, the study examines the situation of education in Hungarian language of instruction in a county where the ratio of the Hungarian nationalities is the highest, accounting for some 85 per cent of the population. Since the method of Ceausescu's dictatorship varied from one county to another, our findings may be only partly generalized. As evidenced by the statistical tables, the number of children of Hungarian nationalities decreased throughout the examined period, although this may be connected with the emigration as well. As their birth-rate, so did the ratio of Hungarian children in the Hungarian-language schools drop, and Hungarian children in increasing numbers were learning in Romanian schools. The fact that three-quarters of the students in the county's secondary schools were Hungarian by 1989, can be explained by the decrease of Hungarian classes. This decrease assumed really dramatic proportions from 1984 on, because dictatorship was proceeding from places only sporadically inhabited by the nationalities to counties of Hungarian majority population, thus, this county's turn came as late as the last phase of the dictatorship. By 1989, all secondary schools with Hungarian language of instruction had been eliminated to be followed successively by schools in the rural or minor urban areas. The study also includes data on secondary-level vocational training which give evidence of discrimination against Hungarians, as well as an analysis of reasons underlying the sore need of teachers.

I. Óvodai tagozat													
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.					
1977/78	16 915	15 000	88,7 %	1908	11,3 %	14 300	84,5 %	2615	15,5 %	700	4,1 %	26,8 %	4,47 %
1979/80	17 467	15 022	86,0 %	2439	14,4 %	14 693	84,1 %	2771	15,9 %	329	1,9 %	11,9 %	2,2 %
1980/81	18 222	15 693	86,1 %	2521	13,8 %	15 276	83,8 %	2946	16,2 %	417	2,3 %	14,1 %	2,7 %
1981/82	18 419	15 845	86,1 %	2555	13,9 %	15 448	83,9 %	2971	16,1 %	397	2,1 %	13,4 %	2,5 %
1983/84	18 471	15 812	85,6 %	2659	14,4 %	15 612	84,5 %	2859	15,5 %	200	1,1 %	7,0 %	1,3 %
1984/85	18197	15 491	85,1 %	2706	14,9 %	15 313	84,2 %	2884	15,8 %	215	1,2 %	7,4 %	1,4 %
1985/86	18 006	15 585	86,5 %	2361	13,1 %	14 888	82,7 %	3118	17,3 %	757	4,2 %	24,3 %	4,9 %
1986/87	17 290	15 025	86,8 %	2265	13,1 %	14 274	82,6 %	3016	17,4 %	751	4,3 %	24,9 %	5,0 %
1987/88	16 640	14 311	86,0 %	2329	14,0 %	13 558	81,5 %	3082	18,5 %	753	4,5 %	24,4 %	5,3 %
1988/89	16 483	13 962	84,7 %	2521	15,3 %	13 217	80,2 %	3266	19,8 %	745	4,5 %	22,8 %	5,3 %
1989/90	16 388	14 092	85,9 %	2296	14,0 %	13 051	79,6 %	3337	20,4 %	1041	6,3 %	31,2 %	7,4 %

II. Elemi. iskolák (I-IV osztály)													
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.					
1977/78	25 838	22 426	86,8 %	3384	13,1 %	21613	83,6 %	4225	16,4 %	813	3,1 %	19,2 %	3,6 %
1979/80	24 921	21 117	84,7 %	3656	14,7 %	20 856	83,7 %	4065	16,3 %	261	1,0 %	6,4 %	1,2 %
1980/81	24 698	20 953	84,8 %	3745	15,2 %	20 458	82,8 %	4015	17,2 %	345	1,4 %	8,6 %	1,6 %
1981/82	25 297	21 770	86,1 %	3475	13,7 %	21 057	83,2 %	4240	16,8 %	713	2,8 %	16,8 %	3,3 %
1983/84	25 548	21 299	83,4 %	4249	16,6 %	21 201	83,0 %	4347	17,0 %	98	0,4 %	2,2 %	0,5 %
1984/85	25 600	21 345	83,4 %	4255	16,6 %	21 270	83,1 %	4830	16,9 %	103	0,4 %	2,4 %	0,5 %
1985/86	25 581	21 483	84,9 %	4098	16,0 %	21 091	82,4 %	4490	17,6 %	392	1,5 %	8,7 %	1,8 %
1986/87	25 413	21 348	84,0 %	4065	16,0 %	20 761	81,7 %	4652	18,3 %	587	2,3 %	12,6 %	2,7 %
1987/88	24 885	20 816	83,6 %	4062	16,3 %	20 297	81,6 %	4588	18,4 %	519	2,1 %	11,3 %	2,5 %
1988/89	24 070	19 976	83,0 %	4087	17,0 %	19 331	80,3 %	4739	19,7 %	645	2,7 %	13,6 %	3,2 %

Regio – Kisebbségtudományi Szemle 1991. 2. évf. 2.sz.

1989/90	22 948	18 995	82,6 %	3993	17,4 %	18 265	80,0 %	4683	20,0 %	690	3,0 %	14,7 %	3,6 %
---------	--------	--------	--------	------	--------	--------	--------	------	--------	-----	-------	--------	-------

III. Általános iskolák (V-VIII. osztály)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.					
1977/78	18 540	16 168	87,2 %	2344	12,6 %	15 680	84,5 %	2860	15,5 %	488	2,6 %	17,1 %	3,0 %
1979/80	22 708	19 380	85,3 %	3315	14,6 %	18 881	83,1 %	3827	16,9 %	499	2,2 %	13,0 %	2,6 %
1980/81	24 736	20 988	84,8 %	3731	15,1 %	20 413	82,5 %	4323	17,5 %	575	2,3 %	13,3 %	2,7 %
1981/82	25 438	21 794	85,7 %	3632	14,2 %	21 069	82,8 %	4369	17,2 %	725	2,8 %	16,6 %	3,3 %
1982/83	24 493	20 493	83,7 %	3995	16,3 %	20 303	82,9 %	4190	17,1 %	190	0,8 %	4,5 %	0,9 %
1983/84	24 120	20 266	84,0 %	3854	16,0 %	20 071	83,2 %	4049	16,8 %	195	0,8 %	4,6 %	1,0 %
1984/85	23 658	19 822	83,8 %	3836	16,2 %	19 643	83,0 %	4015	17,0 %	198	0,8 %	4,9 %	1,0 %
1985/86	23 926	20 150	84,2 %	3776	15,8 %	19 821	82,8 %	4105	17,2 %	329	1,4 %	8,0 %	1,6 %
1986/87	23 883	20 015	83,8 %	3868	16,2 %	19 606	82,1 %	4277	17,9 %	409	1,7 %	9,6 %	2,0 %
1987/88	24 289	20 390	83,9 %	3899	16,1 %	19 753	81,3 %	4536	18,7 %	637	2,6 %	14,1 %	3,1 %
1988/89	24 212	20 349	84,0 %	3860	15,9 %	19 457	80,4 %	4755	19,6 %	891	3,7 %	18,7 %	4,4 %
1989/90	24 149	20 234	83,8 %	3915	16,2 %	19 224	79,6 %	4925	20,4 %	1010	4,2 %	20,5 %	5,0 %

IV. Középiskolák nappali tagozata (I-XII. osztály)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.					
1977/78	13 074	10 892	83,3 %	2161	16,5 %	8 087	61,9 %	4 987	38,1 %	2805	21,4 %	56,2 %	25,7 %
1979/80	12 708	10 436	82,1 %	2265	17,8 %	8 599	67,7 %	4 109	32,3 %	1837	14,4 %	44,7 %	17,6 %
1980/81	12 309	10 434	84,8 %	1871	15,2 %	8 751	71,1 %	3 558	28,9 %	1683	13,7 %	47,3 %	16,1 %
1981/82	14 017	12 139	86,6 %	1879	13,4 %	10 770	76,8 %	3 247	23,2 %	1369	9,8 %	42,2 %	11,3 %
1982/83	15 203	13 273	87,3 %	1930	12,7 %	11 859	78,0 %	3 344	22,0 %	1415	9,3 %	42,3 %	10,6 %
1983/84	16 270	14 199	87,3 %	2071	12,7 %	12 852	79,0 %	3 418	21,0 %	1347	8,3 %	39,4 %	9,5 %
1984/85	16 145	14 063	87,1 %	2082	12,9 %	12 872	79,7 %	3 273	20,3 %	1191	7,4 %	36,4 %	8,5 %
1985/86	15 724	13 189	83,9 %	2535	16,1 %	10 956	69,7 %	4 768	30,3 %	2233	14,2 %	46,8 %	16,9 %
1986/87	15 410	12 867	83,5 %	2545	16,5 %	8 638	56,0 %	6 772	44,0 %	4229	27,4 %	62,4 %	32,9 %
1987/88	15 575	12 998	83,4 %	2570	16,5 %	7 217	46,3 %	8 358	53,7 %	5781	37,1 %	69,2 %	44,5 %
1988/89	15 439	12 993	84,2 %	2446	15,8 %	6 480	42,0 %	8 959	58,0 %	6513	42,2 %	72,7 %	50,1 %
1989/90	15 554	12 704	81,7 %	2850	18,3 %	5 515	35,5 %	10 039	64,5 %	7189	46,2 %	71,6 %	56,6 %